

در صورتی که آنان را مطیع و فرمانبردار دیدند، از آنها حمایت کنند، و در غیاب این صورت، مبارزه با آنان برخیزند. مبارزه با حکومت‌های ملی جهان سوم یا از راه سیاسی و بکمک پول و زور و اسلحه صورت می‌گیرد و یا از راه اقتصادی و ترسانیدن مواد غذایی و دیگر ضروریات زندگی روزمره انجام می‌گیرد. «هر باز که ممالک جهان سوم دست به اقدامات تند اصلاحی از قبیل ملی کردن صنایع، محدود ساختن منافع خارجی، جلوگیری از صدور سرمایه‌های خارجی و غیره زده‌اند، با فشارهای اقتصادی روبرو شده‌اند. شدت فشارهای خارجی غالباً رابطه مستقیمی با نوع و میزان خطری دارد که آن اقدامات برای منافع خارجی بوجود آورده است.»^۱

نتایج انحطاط اقتصادی

«وقتی کشوری در شرایط عقب‌افتادگی و فقر زندگی می‌کند، بعامل گوناگون، سطح تولیدی آن پایین و قدرت بهره‌وری اش محدود است. در نتیجه، درآمد واقعی مردم کم می‌شود؛ و چون درآمد مردم محدود است، طبعاً قوه خرید آنان نقصان می‌یابد و اسکانات پس‌اندازشان نیز محدود می‌شود. سرمایه‌ای برای سرمایه‌گذاری باقی نمی‌ماند؛ در نتیجه، محصول اجتماعی کم است و تراکم سرمایه امکان پذیر نیست؛ و چون محصول اجتماعی محدود است و آنچه هم که بدست می‌آید از راه حیف و میل و مصرف‌های تجملی و بیهوده از بین می‌رود، وضع عقب‌افتادگی ادامه می‌یابد و بازار در حالتی می‌ماند که بهیچوجه مشوق رشد و توسعه اقتصادی نیست. به این ترتیب، فقر مولد فقر می‌شود.»^۲

برای پایان دادن به این وضع، باید مبانی و شالوده‌های اجتماعی و اقتصادی پوسیده و موروثی، جای خود را به شالوده‌های نو و متناسب با مقتضیات رشد و توسعه بدهد. مبارزه با موانع خارجی و بین‌المللی از راه استفاده صحیح از کلیه اسکاناتی که جهان چند قطبی کنونی و روابط بین‌المللی بوجود آورده است آسانتر می‌شود. راه سریع و عملی برای توسعه صنایع و بهبود وضع کشاورزی و افزایش و استفاده صحیح از مازاد اقتصادی هموار می‌گردد و از حیف و میل محصول ملی و منابع انسانی بنحوی مؤثر کاسته می‌شود. نباید فراموش کرد که شکاف موجود بین کشورهای پیشرفته و ممالک در حال توسعه، روز بروز عمیقتر می‌شود؛ در نتیجه، مردم جهان سوم تنها روزی می‌توانند امید جبران کردن عقب‌افتادگی خود را در سر ببروراندند که آهنگ توسعه آنان بمراتب سریعتر از کشورهای صنعتی فعلی باشد. اگر درجه رشد سرانه این کشورها بطور نمونه یکی باشد، آنان باید لااقل در ابتدا ۷ الی ۱۳ و ۱۶ درصد پیش بروند و گرنه همواره عقب‌می‌مانند. و تجربه نشان داده است که تا استخوانبندیهای اقتصادی و اجتماعی کهنه در هم نشکند و شالوده‌های مناسبی جایگزین آن نگردد که بتواند حداکثر استفاده را از منابع انسانی و اسکانات تشکیلاتی و اقتصادی امکان پذیر سازد، رسیدن به چنین آهنگهای سریع رشد عملی نیست. مبارزه با موانع موجود در رقابت شالوده‌های موجود، می‌تواند احياناً اندکی به درجه سرعت رشد بیفزاید؛ ولی تا آن شالوده‌ها باقی است این

۱. همان، ص ۲۷۳.

۲. همان، ص ۲۸۲.

سرعت در هیچ موردی، نمی‌تواند (در طول مدت) جویبگوی احتیاجات فوق‌العاده زیاد رشد سریع اقتصادی گردد.

۱.۱. پانائیکولاو^۱، اقتصاددان یونانی، حساب کرده است که اگر درآمد متوسط سرانه افراد کشوری که در حال حاضر ۲۵۰ دلار در سال است، به آهنگ $\frac{2}{73}$ درصد در سال افزایش یابد و درآمد متوسط سرانه فعلی آمریکا هم در ظرف همان مدت بطور متوسط دو درصد در سال اضافه شود، لاقلاً ۲۵۲ سال لازم است تا درآمد سرانه آنان بایکدیگر مساوی شود.^۲

در سی‌ونهمین اجلاس شورای اقتصادی و اجتماعی جهان، مجیدرهنما به مشکلات داخلی و بین‌المللی کشورهای در حال رشد اشاره می‌کند و یادآور می‌شود که اینگونه کشورها در سطح ملی ناگزیرند که شالوده‌های ملوک‌الطوایفی و نیمه ملوک‌الطوایفی مستقر را دگرگون سازند و آنها را با مقتضیات رشد و توسعه آزاد و سریع هماهنگ نمایند؛ اما در سطح بین‌المللی، این اقوام با سوانح شالوده‌ای گوناگون روبرو هستند. در پایان قرن نوزدهم، رومن رولان می‌گفت: «تنها عمل قهرمانی آن است که دنیا را چنانکه هست ببینیم و دوست بداریم.» بجای این عمل قهرمانی، بجای این واقع‌بینی سیاسی که اقوام جهان سوم حقاً از کشورهای کامروا انتظار دارند، ما تاکنون از این کشورها چه مددی دیده‌ایم و ارمغانی که همواره به ما ارزانی داشته‌اند چیست؟ پاسخ چنین است: سیلی از اندرز و انبوهی از مشاوران گوناگون، تا راه و رسم جلب کمک خارجی و بکار بردن آن «در جهت تأمین منافع ملی» را به ما بیاموزند. نتیجه چنین وضعی، این است که دبیرکل ناگزیر چنین اعتراف می‌کند: میزان رشد اقتصادی فقیرترین کشورها همواره از همه کندتر بوده است. یا بگوید که درآمد سرانه مردم کشورهای در حال توسعه، حتی در شرایط بسیار مساعد، حداکثر ۰ دلار در سال افزایش خواهد یافت؛ و یا این که در فاصله سالهای ۱۹۵۵ تا ۱۹۶۲، تنها سود وامهای خارجی این کشورها به چهار برابر افزایش یافته است؛ و سرانجام بگوید: همچنانکه دهه توسعه را پشت‌سر می‌گذاریم، می‌بینیم که اثرات برخورد همه این نیروهای متحرک که در جهت تغییرات انفجارآمیز براه افتاده، آن بوده است که مشکلات آنان را پیچیده‌تر و دورنمای زندگیشان را باز هم ترسناک‌تر سازد.^۳

عوامل و شرایط رشد: «افزایش محصول ملی به عوامل و شرایط مختلف بستگی دارد: نخست شرایط اقلیمی و حاصلخیزی زمینهاست، و نیز وجود منابع ثروت زیرزمینی و منابع نیرو و امکان ایجاد خطوط مواصلاتی. پس از آن، کفایت و لیاقت مردمی است که در یک سرزمین زندگی می‌کنند. به‌مدد علوم و فنون جدید، می‌توان از طبیعت با کامیابی بهره‌برداری کرد و به نتایج شگفت‌انگیز رسید. اما کاربرد علوم و فنون جدید آسان نیست؛ نیاز به دانشمندان کارآمد دارد که به‌رموز علوم آشنا باشند؛ مهندسان قابل می‌خواهد که وسایل و

۱. E. E. Papanicolaov.

۲. مسائل کشورهای آسیایی و آفریقایی، پیشین. ص ۲۶۴.

۳. دکه همان. ص ۲۹۷-۲۹۳ (به متناوب و اعتماد).

تجهیزات فنی را بسازند و بکارگیرند؛ کارگران لایق لازم است که عملیات اجرایی را بنحو شایسته به انجام رسانند؛ دستگاههای اداری صالح و مدیر ضروری است تا همه این امور را تحت نظم مدیریتی مطلوب درآورند و به حد متعادل کارآیی برسانند.

در زمان طولانی، رشد محصول ملی منوط بردانش و کارآئی انسانهاست که باید آموزش لازم را در سطوح و مراحل مختلف و در حین خدمت فراگیرند. بالاخره، باید گفت که رشد محصول ملی بستگی به اهمیت و میزان سرمایه گذاریها دارد. هرچه محصول ملی بیشتر باشد، به امکانات سرمایه گذاری افزوده می شود؛ چرا که به نسبت، پس انداز آسانتر است.

پس می توان، ثروتهای طبیعی، کفایت انسانها و امکانات مالی را عوامل و شرایط رشد دانست. اگر یکی از این عوامل نباشد یا کم باشد، تأثیر عوامل دیگر با دشواری روبرو می شود.

معمولاً هنگامیکه محصول ملی در حال افزایش باشد، جمعیت فعال شاغل در بخش کشاورزی تقلیل می یابد، حال آنکه جمعیت فعال شاغل در صنایع و مخصوصاً خدمات روبرفزونی می نهد. در این وضع، سهم کالاهای سرمایه داری، در مجموع محصولات ملی، بیشتر و نحوه تولید کالاهای مصرفی پیچیده تر می شود.^۱

توسعه کشورهای تهری دست: «تحقق رشد سریع محصول سرانه در کشورهای تهری دست، غالباً خالی از اشکال نیست. در بیشتر این کشورها تعداد نفوس با سرعت افزایش می یابد؛ چرا که در شرایط درمان و مبارزه با مرگ و میر بهبود حاصل شده است بدون آنکه قعداد مولد تحت نظم دآ آمده باشد. در غالب این کشورها، کفایت فنی و صلاحیت اداری باندازه کافی نیست که جوابگوی مسائل عظیم ناشی از بسط و توسعه و قادر به حل و فصل رضایت بخش آنها باشد. اتخاذ و اجرای یک سیاست توسعه اقتصادی آسان نیست. چرا که نمی توان و نباید بی چون و چرا از روشهای بکار رفته در کشورهای ثروتمند و صنعتی استفاده و تقلید کرد و باید راهلهای خاص واصل یافت.»^۲

نیازمندیهای یک انسان: «من معتقد به زندگی مادی هستم و تمام مزایای زندگی مادی سالم را خواهانم؛ غذای خوب، خانه های سالم، کفش، آب لوله کشی، فاضل آب، آب گرم، حمام، روشنایی برق، اتوبوس، راه خوب، خیابانهای روشن، تعطیلات طولانی دور از محل کار، فکرهای جدید، اسبهای تندرو، صحبت هوشمندانه، تئاتر، اپرا، ارکستر و نوازندگان. من معتقد به تأمین چنین چیزهایی برای همه کس هستم. کسی که بدون شناختن آنها بمیرد. ممکن است مانند انسان مقدس دوست داشتنی یا مانند یک شاعر مستغنی باشد... —فرانسیس هاکت، ایرلند.»^۳

«یکی از مهم ترین مسائل جهانی در ربع قرن آینده، مسأله کشورهای توسعه نیافته است. در حال حاضر در روی کره زمین ۳ بیلیون نفر زندگی می کنند که دوسوم آن گرسنه

۱. اصول علم اقتصاد، پیشین. ص ۲۶۴-۲۶۲ (به اختصار).

۲. همان. ص ۲۶۶-۲۶۴ (به اختصار).

۳. Francis Hackett, Ireland؛ به نقل از: اقتصاد، پیشین. ص ۱۲، ۴۸۹.

هستند. وجدان به ما حکم می‌کند که در این راه به آنها کمک کنیم. بعلاوه، تاریخ می‌آموزد که بشر حاضر نیست با آرامش، گرسنگی بکشد. کمتر از یک‌ششم جمعیت جهان در کشورهای پیشرفته، دوسوم دیگر در کشورهای توسعه نیافته بسر می‌برند.

«برای روشن ساختن فرق میان اقتصادهای پیشرفته و توسعه نیافته، فرض کنیم که شما مردی ۲۱ ساله در یکی از کشورهای توسعه نیافته هستید. شما فقیرید؛ حتی با در نظر گرفتن کالاهایی که برای مصرف شخصی تولید می‌کنید با حساب سخاوتمندانه، معدل درآمد سالانه شما کمتر از صد دلار است؛ حال آنکه درآمد سالانه سرانه فردی نظیر شما در آمریکا ۲۵۰۰ دلار می‌باشد. احتمال طول عمر برای شما نصف افراد ممالک پیشرفته است. دوتا سه نفر از برادران و یا خواهران شما قبل از سن بلوغ مرده‌اند. شما باید بایک بیستم قدرت مکانیکی اسب‌بخار، که مردم کشورهای ثروتمند در اختیار دارند، کار کنید. مردم آسیا، آفریقا و آمریکای لاتین ۷۰ درصد جمعیت دنیا هستند ولی فقط ۲۰ درصد درآمد جهانی را بین خود توزیع می‌کنند، در حالی که کشورهای متحد آمریکا ۶ درصد جمعیت جهان را دارد و از ۳۸ درصد درآمد جهان متمتع می‌شود، و اروپا ۲۳ درصد جمعیت جهان را دارد و از ۳۶ درصد درآمد جهان متمتع می‌شود. اختلاف درآمد بین کشورهای پیشرفته روز بروز کمتر می‌شود، ولی تفاوت بین کشورهای پیشرفته و توسعه نیافته افزایش می‌یابد. از سال ۱۹۳۸ تا کنون، کانادا، آمریکا و اروپای غربی تولید سرانه خود را ۷۰ درصد بالا برده‌اند. بسیاری از متخصصان عقیده دارند که سطح زندگی در هند و اندونزی و غیره در همین مدت تنزل نشان می‌دهد.»^۱

«ویلیام، داگلاس، قاضی دیوان کشور آمریکا، در کتاب سرزمینهای بیگانه و مردم دوست، گزارش می‌دهد که از مدیران تا اقیانوس کبیر، این صدا شنیده می‌شود: «ما بهداشت بهتر، اصلاحات ارضی، تجزیه مالکیت‌های زراعی و روشهای بهتر زراعت می‌خواهیم. ما خواهان صنعتی شدن هستیم، و حقوق سیاسی فردی خود را مطالبه می‌کنیم.» مردم می‌خواهند که کشورشان قوی و محترم باشد. یک نفر پاکستانی هدف کشور خود را آزادی از تحقیر توصیف کرده است.

صرف نظر از نوع‌پروری و دلایل سیاسی، کشورهای پیشرفته از توسعه اقتصادی کشورهای عقب افتاده، بمناسبت ایجاد بازارهایی برای تجارت بین‌المللی، نفع مادی می‌برند. وقتی درآمد ملی کشورها زیاد شود، کالاهای بیشتری را از کشورهای پیشرفته وارد می‌کنند. کشورهای سرمایه‌داری ثروتمند همیشه در داخل دچار بحران ذخیره بیش از اندازه هستند. برای بالا نگاه داشتن منفعت و جلوگیری از بحران ورکود که شدت آن روز بروز بیشتر می‌شود، باید کالای زیاد، در بازارهای خارج بفروشند به این ترتیب، فقط به دلیل خودخواهی است که با توسعه اقتصادی کشورهای عقب مانده با نظر مساعد می‌نگرند.»^۲

به قول شادروان دکتر سوسی عمید: «.. در جهانی که بسر می‌بریم کشور ما، با وجود فصولی درخشان در تمدن گذشته‌اش، در گروه کشورهای کم‌رشد قرار دارد. باید بر این عقب-

۱. همان، ص ۴۹۳-۴۸۹ (به متناوب و اختصار).

۲. همان، ص ۴۹۷-۴۹۵ (به اختصار).

ماندگی اقتصادی، و فنی و اجتماعی چیره شد، و برای چیرگی، باید راه کوشش را شناخت. تنها پرتو آگاهی و معرفت می‌تواند این راه را بنماید. به گفته فلاسفه رواقی، آگاهی و دانایی خود، سرچشمه رنج است و آنکه بردانش خود می‌افزاید رنج خود را افزون می‌کند؛ براساسی هم همین است. آگاهی برای این حقیقت که در عصر پیشرفت حیرت‌انگیز فنون، بیش از نیمی از جمعیت کرهٔ خاکی ما، دستخوش مصائب بیکاری، گرسنگی و عدم تأمین و عدم اطمینان برآینده است رنج‌آور است. شناختن این، واقعیت که از میان برداشتن موانع راه پیشرفت اقتصادی و معاش اجتماعی مردم سرزمین ما صعب است و دشوار، رنج‌آور است؛ اما همین دانش رنج‌افزا، می‌تواند راههایی علیه مصائب دوران و جامعهٔ ما بنماید و سرانجام از رنجها و آلام بکاهد.^۱

به نظر دکتر حسین پیرنیا، نظام اقتصادی بهترین مبین هویت اجتماعی یک جامعه است. وضع کار و کسب، دارایی و درآمد، رفاه و آسایش، اسکانات تربیت اولاد، شکل کشاورزی و صنعت و تجارت و بانکداری، وضع بازار، روابط بازرگانی و داد و ستد، حقوق خصوصی، روابط افراد با حکومت، سازمان حکومت، حدود اختیارات و اقتدار حکومت، تأمین اقتصادی و اجتماعی انسان، قدرت اقتصادی جامعه و موقعیت بین‌المللی کشور، نتیجهٔ نظام اقتصادی و ناشی از آن است.^۲

حمام ~ ۳۶۸

آقا محمدخان قاجار ۱۸۷، ۲۳۸، ۳۵۱، ۳۵۵

۴۳۴، ۴۸۹، ۵۴۲، ۷۴۸

آق قویونلو ۱۰، ۴۶۹، ۵۷۸

آگاهی، عباس ۳۴۲، ۵۱۹

آل بویه ۸۷، ۹۴، ۲۹۱، ۳۳۷، ۳۳۸، ۳۹۴

۵۴۷، ۴۶۷، ۵۴۹

عصر درخشان ~ ۹۴

آل سامان ۲۶۶

اسرای ~ ۲۶۶

آل سرزبان ۵۷۲

خاندان ~ ۵۷۲

آل مظفر ۱۳۶، ۳۴۲، ۴۲۶

آمد [شهر] ۲۹۸

آمل ۲۸۵، ۳۸۷، ۵۵۳

نظر بقدرسی درباره ~ ۳۸۸

وصفی از ~ ۲۸۵

اوکتای ۳۲۱

آیتی، محمد ابراهیم ۲۵۳

آینده علم ۷۸۹

آییک، بهاءالدین ۵۷۷

آیین شاه طهماسب صفوی ۵۷۸

آیین شهرداری ۲۷۹، ۳۱۵، ۴۶۱، ۴۹۶

۵۱۵

آب انبادهای حاشیه کویر ۴۰۶

آتلانتید ۶

آدم ~ ۶

آثار البلاد ۲۶۷، ۲۹۳، ۴۹۱

آثار المعجم ۵۰۶

آثار تاریخی شهرستانهای کاشان و نطنز ۱۶۸

۴۳۳، ۴۰۷، ۳۴۰، ۳۳۹، ۲۷۳

آخرین روزهای لطفعلی خان زند ۲۹۱

آدمیت، فریدون ۱۹۵، ۱۹۷، ۲۰۰، ۲۰۵

۷۰۳، ۷۰۲

آذربایجان ۹۰، ۱۷۴، ۲۶۵، ۲۷۴، ۴۳۹

۶۴۴

گرانی و تحطی در ~ ۴۳۹

آذرشاملو ۴۳۲

آذری، علی ۳۷۱

آرام، احمد ۴

آرژانتین ۳۳۵، ۸۳۶

آرنووا، م. ۱۷۳

آرین پور، یحیی ۸۶

آزوف ۱۴۸

آستین، م. ۱۱۲

آسیای هفت سنگ ۶۴، ۴۳۴

آشنایی با علم اقتصاد ۴۵۰

آغاز عصر خرد ۳۴۴، ۵۶۷

آقاقلیخان ۳۶۸

ابن خلدون، عبدالرحمن ۸۳، ۲۵۷، ۲۵۸
 ۲۸۵، ۲۸۷، ۲۸۸، ۴۲۴، ۶۴۲، ۶۷۱
 ۶۷۲، ۶۷۳، ۶۷۴، ۶۷۶، ۶۷۸
 آراء اقتصادی ~ ۶۷۱
 روش تاریخ نگاری ~ ۴۲۴
 سیر فکری ~ ۶۷۹
 فعالیت‌های گوناگون اقتصادی به نظر ~ ۶۷۷
 نظر ~ درباره جامعه ۲۵۸
 نظر ~ در پیرامون بازرگانی ۶۷۱
 ابن خلف تبریزی، محمدحسین ۵۱۶
 ابن رسته ۲۵۳، ۲۷۱، ۵۳۰، ۵۵۲
 ابن سینا ۶۶۰، ۷۶۵
 ابن شبروط یهودی ۴۵۹
 ابن فضلان ۱۱۰
 ابن فقیه همدانی ۱۱۲، ۲۵۳، ۳۹۴، ۵۳۰
 ابن کهلان ۹۴
 ابن مسکویه ۶۶۰
 ابن مقلد ۳۲۳
 ابن مهدی ۵۷۲
 ابن هشام ۵۱۴
 ابن یعین ۵۷۶، ۵۷۰، ۶۵۰
 ابوالحسن محمد بن حسن ماه ۵۷۳
 ابوالشرف ناصح بن ظفر جرفاذقانی ۴۱۹، ۴۲۰
 ابوالعلاء معری ۵۰۰
 ابوالفداء ۳۸۶
 نظر ~ درباره لاهیجان ۳۸۶
 ابوالفرج فرجد ۴۲۲
 ابوالفرج یعقوب ابن یوسف بن کلس ۴۵۹
 ابوبکر ۶۷، ۶۹
 ابوتراب نوری (نظم الدوله) ۲۹۵
 ابوجعفر منصور ۲۵۲
 ابوحنیفه ۵۹
 ابودلف ۳۸۸، ۳۸۹
 ابودلف عباسی ۲۹۴

آیین و سرگذشت آن ۵۱۷
 اباذرغفاری ۶۴، ۶۷
 اباقاخان ۱۴۱
 مرگ ~ ۱۴۱
 اباهریره ۶۶
 ابراهیم خان ظهیرالدوله ۵۰۰
 حمام ~ ۵۰۰
 ابراهیم میرزا ۴۳۸
 مرگ ~ ۴۳۸
 ابروکس ۶
 قبیله ~ ۶
 ابن آبان ۹۴
 ابن ابراهیم ۲۶۴
 ابن اثیر ۱۱۴، ۴۱۷، ۴۱۸، ۴۹۶
 ابن اخوه ۲۷۹، ۴۹۶
 ابن الفقیه ~ ابن فقیه همدانی
 ابن بزاز ۵۷۹
 ابن بطریق ۶۴۰
 ابن بطوطه ۲۶۱، ۲۶۳، ۲۹۱، ۳۲۱، ۵۰۰
 ۵۰۱، ۵۲۴، ۵۳۸، ۵۴۵، ۵۶۵
 ابن بی بی ۵۷۰
 ابن جبیر ۳۰۱
 ابن جوزی ۴۱۷، ۴۲۱
 ابن حوقل ۸۷، ۱۰۷، ۱۰۹، ۱۱۲، ۲۵۱
 ۲۵۳، ۲۶۰، ۲۶۱، ۲۶۴، ۲۶۷، ۲۶۹
 ۲۷۸، ۳۰۰، ۳۸۱، ۳۸۴، ۳۸۵، ۳۸۶
 ۳۹۲، ۳۹۴، ۳۹۹، ۵۳۰، ۵۳۲، ۵۵۲
 ۵۵۳، ۵۷۳، ۶۵۱، ۷۶۱
 نظر ~ درباره خاندان آل سرزبان ۵۷۲
 نظر ~ درباره سعدن فارس ۳۸۵
 نظر ~ درباره یزد ۳۸۴
 ابن خرداذبه ۱۱۲، ۲۵۳، ۵۳۰، ۵۵۴
 نظر ~ درباره هرات ۲۷۱

اخبار سلاجقہ (دوم ۵۷۰، ۵۷۱)

اخسیکتی، اثیرالدین ۱۲۴

اخلاط [شہر] ۲۹۷

اخلاق ۶۶۰

اخلاق جلالی ۶۸۷، ۶۸۲، ۴۷۱

اخلاق ناهری ۶۶۰، ۶۶۱، ۶۶۶

۶۶۶، ۶۶۹، ۶۸۲، ۷۱۹

ادریسی ۹۷

ادوریک ۱۳۸

ادیب تهرانی ۲۹۳

ادیب شیبانی ۴۳۳

ادیب صابر ۵۶۷

اردبیل ۱۷۷

اردشیر دوم ۳۶

ارزنجان ۲۹۸

ارسطو ۷۲۵، ۷۲۶، ۷۳۴

ارغون ۱۳۳، ۱۴۱

مرگ ~ ۱۴۲

ارمنستان ۱۷۴، ۶۴۴

از سعدی تا جامی ۵۴۲

از کوچہ دندان ۲۹۱

اسپرنگر ۵۳۲

اسپینوزا ۷۷۶

استادسیس ۸۲

استخر ۸۷، ۳۸۴

ولایات ~ ۳۸۴

استخری، ابواسحاق ابراہیم ۸۹، ۹۱، ۱۱۲

۱۱۰، ۲۵۳، ۲۵۵، ۲۶۱، ۲۶۷، ۲۶۸

۲۷۰، ۲۷۳، ۲۷۸، ۳۸۱، ۳۸۲، ۳۸۳

۳۸۴، ۳۸۵، ۳۹۱، ۳۹۲، ۳۹۴، ۴۰۰

۴۶۷، ۵۳۰، ۵۳۱، ۵۵۲، ۵۵۳، ۷۶۱

استرآباد ۱۴۸، ۲۲۰

استفانسون، رولندسکدونالد ۲۰۴، ۶۰۷

استویک ۴۴۱

ابوزید ۹۷

ابوسعبد خرگوشی ۴۱۹

ابوسعید ابوالخیر ۱۰۵، ۱۱۸، ۴۹۹

ابوسعید بہادرخان ۱۳۶

ابوسفیان ۵۸

ابوشکور بلخی ۴۶۴

ابوطاہر خسروانی ۵۱۴

ابوعبدالله محمد بن احمد القمی ۳۸۸

ابوعمر سہاج الدین عثمان بن سراج الدین محمد

۱۲۸

ابولؤلؤ ۶۳، ۶۴

ابومسلم خراسانی ۶۲، ۸۲، ۲۶۰

اختلاف ~ با عباسیان ۸۲

ابونصور شہمردان ۴۹۷

ابوہارون کاتب ۲۷۱

ابویوسف ۷۳، ۸۱، ۱۱۴

ایبورد ۲۶۳، ۳۹۴

اتابک ~ علی اصغر خان امین السلطان

اتابکان سلغری ۱۲۳

اترار ۵۶، ۱۲۸

محاصرہ ~ ۱۲۸

اجی بی ۴۸۳

بانک ~ ۴۸۳

احسن التقاسیم فی معرفۃ الاقالیم ۲۵۲، ۲۶۸

۲۷۳، ۲۷۹، ۳۸۸، ۳۹۴، ۴۵۳، ۴۵۴

احسن التواریخ ۴۲۷، ۴۲۹

احمد بن ابی یعقوب ۲۵۲، ۲۵۳

احمد بن خالد ۲۵۹

احمد بن سہل ۴۹۵

فرار ~ از حمام ۴۹۵

احمد بن ماجد ۹۴

احمدی پور، حسین ۵۷۵

احیاء الملوک ۴۷۵

اخبار الدولۃ السلجوقیہ ۱۲۲

اسناد نویافته ۲۴۵
 اسناد و نامه‌های تاریخی و اجتماعی دوره
 صفویه ۱۵۷، ۵۸۲
 اسوانسکوب ۶
 آدم ~ ۶
 اشیپور، برتولد ۱۳۷، ۴۲۸
 اشرافی، احسان ۴۲۸
 اشرقیان، ک. ژ ۱۳۷
 اشکانیان - پارتیان
 اصطخری - استخری
 اصفهان ۸۵، ۸۹، ۱۱۹، ۱۵۳، ۱۹۳،
 ۲۱۷، ۲۲۰، ۲۵۵، ۳۵۳، ۴۲۸، ۴۳۳،
 ۴۸۹، ۵۸۲، ۵۸۵، ۶۱۲، ۶۱۹
 ~ در دوره صفویه ۳۳
 بازارهای ~ ۵۸۱
 جمعیت ~ ۳۳۱
 حماسهای ~ ۵۰۰
 خصوصیات شهر ~ ۲۷۹
 شهر ~ از نظر شاردن ۳۳۱، ۳۳۹-۳۳۷
 قحطی در ~ ۴۲۷
 قیام مردم ~ علیه سلطان حسین ۴۳۲-
 ۴۳۱
 کوجه‌های ~ ۳۳۸-۳۳۴
 محاصره ~ ۴۳۱
 نظر ناصر خسرو درباره ~ ۳۲۹
 نظر یحیی دولت‌آبادی درباره ~ ۳۶۰
 وصفی از ~ ۲۷۴
 وصفی از بازار ~ ۳۶۰
 وضع اقتصادی ~ ۲۷۴
 اصفهانیان، کریم ۲۱۳
 اصول اساسی اقتصاد ۴۵۰
 اصول اقتصاد و مالیات ۷۸۹
 اصول جدید اقتصاد سیاسی ۷۸۹
 اصول ترقی ۷۰۲

استیل، ریچارد ۵۹
 اسدآبادی، سیدجمال‌الدین ۵۱۱
 انتقاد - از وضع عمومی حماسها ۵۱۳-۵۱۱
 اسدالبحر ۹۴
 اسدی ۵۶۸، ۵۷۰
 اسدی، خسرو ۸۱۴
 اسرارالتوحید ۱۰۵، ۱۱۹، ۴۹۹، ۵۰۰
 اسروشنه ۳۹۱
 اسفراین ۲۶۳
 اسفزاری، معین‌الدین محمد زمچی ۲۷۱، ۴۲۵
 اسفندیار کاتب، بهاء‌الدین محمد بن حسن
 ۱۲۵، ۷۸
 اسکافی، ابوحنیفه ۲۰۸، ۵۶۰
 اسکندر ۳۸، ۴۰، ۴۱، ۵۵، ۳۷۳، ۴۵۴
 اسکندنامه ۲۷۳
 اسکندریه ۳۷، ۳۰۳، ۶۰۰
 اسلام
 آراء و نظریات اقتصادی در ایران بعد از
 ~ ۶۴۵
 بورژوازی در ~ ۵۸، ۵۹
 شهرهای ایران بعد از ~ ۲۵۸
 نظری کلی به راههای ایران بعد از ~
 ۵۵۲-۵۵۹
 وضع اقتصادی سران عالم ~ ۶۶-۶۳
 وضع گرمابه‌ها بعد از ~ ۴۹۱
 اسلام در ایران ۵۷
 اسماعیل ۵۱۳
 مقام ~ ۵۱۳
 اسماعیلیان ۲۶۴، ۴۵۹، ۴۶۱، ۶۴۴
 حکومت ~ ۴۵۹
 دولت شیعی ~ ۴۵۹
 بیت، آدام ۷۹۳، ۷۹۴
 تقسیم کار از نظر ~ ۷۹۳
 مکتب ~ ۷۹۴

- التبیه و الاشراف ٥٧٢ ، ٥٣١
التوسل الى التوسل ٨٦٠ ، ٥٥٢
التون، جان ١٨٠ ، ١٧٩ ، ١٧٥
التهدیب ٥٧١
الجواهر فی معرفة الجواهر ٧٦٤
الجوزی، جمال الدین ٣٠١
مسجله ~ ٣٠١
الحادی ٧٦٣
الخراج ١١٤
الطهاره ٦٦٠
الخ بیك و زمان وی ٥٧٥
الغباي (شد اقتصادي) ٨١٨ ، ٨١٤
الكافي ٢٧٠
الكامل ٤١٦ ، ٤٠٣
الكساندر، رابرت. ج ٨١٤
الكندي ٥٣٠
المآثر والآثار ٥٢٠ ، ٣٥٦
المالغ ٥٦
المسالک و الممالک ٢٧٣ ، ٢٥٣ ، ١١٢
٣٨٣ ، ٢٧٤
المستصم ٦٢
المطیع الله ٧٦
دوران خلافت ~ ٧٦
المقتدر ٥٣٠
المنکدر، محمد ٦١
المهتدي [خليفه عباسي] ٦٤٣
المنقض ٤٠٠ ، ٢٧٢
النيلي، محمد ٣٢٢
الوردی، علی ٦٣
الهروی، علی ٣١٠
اليزابت اول ٤٤٣
اليس [مستر] ٢٠٠
اليون ٦١٤
شركت ~ ٦١٤
- اصول علم اقتصاد ٧٣٩ ، ٤٥٠ ، ٢٣٣ ، ٢٢٧
٨٣٨ ، ٧٦٠
اصول و غيره ٧٨٩
اعتماد الدوله ٥٩٨ ، ٥٩٧
اعتماد السلطنه ٣٣٠ ، ٢٣١ ، ٣٥٥ ، ٣٥٤
٣٥٧ ، ٣٦٠ ، ٤٣٩ ، ٤٨١ ، ٥٠٩ ، ٥٢٠
٦١٧
ریش تراشيدن ~ ٥٢١
اعراب ٢٤٨
وضع شهرها بعد از حمله ~ ٢٤٨
اغاني ٧٩
افريقا ٧٨ ، ٨٢٣
افسانه زندگي ٣٧٣
افشار، ايرج ١٩١ ، ٢٧٣ ، ٣٧١ ، ٤٠١ ، ٤٠٤ ، ٤٧١ ، ٥٥٩ ، ٦٩٢
افضل التواريخ ٢٢٩
افضل الملك، غلامحسين ٢٢٩ ، ٢٣٠
افغانستان ٩٩
افلاطون ٧٢٤ ، ٧٢٥
جامعه خيالي ~ ٧٢٤
نظريات اقتصادي ~ ٧٢٤
اقبال آشتياني، عباس ١٣١ ، ٣٥٢ ، ٣٩٨ ، ٤٩١ ، ٥٠٩ ، ٦٤٣ ، ٦٥٦ ، ٧١٨
اقتصاد (اقتصاد خرد، اقتصاد كلان) ٤٨٦
اقتصادكهن ٧٢٧
اقطاع ١٤٠ ، ١٤٦
پديد آمدن ~ ١١٦
رسم ~ ١٠٢
شيوه ~ ١١٣
اكو [واحد پول] ٤٧٨ ، ٤٧١
اگوست، فيليب ٦١٥
الانصاب ٢٦٧
البارسلان ٢٦١
البلدان ٢٥٣ ، ٣٠١ ، ٤٩٤ ، ٥٣١

۶۱۷، ۶۱۶
 امین ضرب، حاج محمدحسین ۴۸۰، ۴۸۲
 سویان ۶۶، ۱۱۴
 اناطولی ۶۰۷
 انجوی شیرازی، لطف‌الله ۷۱۴
 انجیل ۵۷۹
 انحطاط و سقوط امپراتوری (م) ۳۴۰، ۷۲۸
 اندرزنامه ← تاریخ غفاری
 اندلس ۳۸۱، ۴۵۹، ۵۳۰، ۵۳۱
 خلفای اموی ~ ۴۵۹
 اندونزی ۱۳۸
 اندیشه ترقی و حکومت در عصر سپهسالار (۲۰۰)،
 ۲۰۱، ۲۰۰
 اندیشه‌های سوسیالیستی ۷۹۵
 اندیشه‌های میرزا آقاخان کرمانی ۷۰۲
 انزلی ۶۱۰، ۶۱۶، ۶۱۹
 سرداب ~ ۶۱۶
 اتسولند ۱۳۸
 جزایر ~ ۱۳۸
 انصاری، صادق ۱۵، ۴۰۹
 انقراض سلسله صفویه ۳۳۳، ۴۳۰
 انقلاب ایران ۴۸۱، ۴۸۲
 انقلاب کبیر فرانسه ۴۸۸، ۷۸۰
 انقلاب مشروطیت ایران ۲۴۳
 انگلس، فردریش ۷۲۴، ۷۸۵، ۷۸۹، ۸۰۹
 انوری ۲۸۹، ۵۶۱، ۵۶۷
 انوشته‌ای نظنزی، محمودین هدایت‌الله ۴۲۸
 انوشیروان ۶۴۱، ۶۴۳، ۸۱۰
 انیس‌الناس ۵۵۹، ۶۸۰، ۶۸۱
 اوحدالدین کرمانی ۲۰۹، ۴۹۹
 اورشلیم ۵۸، ۶۲
 اوزبک، عبدالله خان ۵۸۲
 اوزون‌حسن ۱۴۸، ۱۴۹، ۲۹۲، ۳۳۲، ۴۶۸،
 ۴۶۹، ۵۷۹

امام شوشتری، محمدعلی ۲۷۱، ۴۵۴
 امپراتوری صفراوردان ۱۳۸
 امثال حکم ۴۰۰، ۴۶۵، ۵۲۳، ۵۵۹، ۵۶۸
 امستد ۲۹، ۳۴، ۳۶، ۳۹، ۴۵۱، ۶۳۰،
 ۶۳۶
 امیندیک ۷۵۲
 دماغه ~ ۷۵۲
 امیر ابوالمؤید ۴۹۱
 امیر جلال‌الدین ۴۰۱، ۵۳۵
 کاروانسرای ~ ۴۰۱
 امیر چوپان ۱۳۶
 امیر خسرو دهلوی ۲۰۷، ۵۲۳
 امیرزاده محمد درویش ۵۳۵
 امیرسید زین‌العابدین ۵۷۴
 امیر شمس‌الدین محمد ۵۰۵
 امیر غیاث‌الدین علی ۵۰۳
 حمام ~ ۵۰۳
 امیر قطب‌الدین خضر شاه ۵۰۲
 امیر کبیر ۱۹۵، ۲۴۰، ۲۴۱، ۳۵۷
 سیاست اقتصادی ~ ۱۹۷-۱۹۵
 مقایسه افکار اقتصادی ~ باناصرالدین شاه
 ۲۰۶
 امیرکبیر و ایران ۱۹۵، ۳۵۳، ۳۵۴، ۶۹۸
 امیر محمد حسن خان خوش ۵۰۵
 امیر مسعود ← سلطان مسعود غزنوی
 امیر منصورین نوح ۲۷۷
 امیر نظام گروسی ۵۹۶
 امیر نوروز ۱۴۱
 امیری، منوچهر ۳۳۵
 امیل ۷۷۷
 امین، احمد ۳۶۷، ۵۱۱، ۵۱۳
 امین‌الدوله ۲۴۴
 صدارت ~ در عهد مظفرالدین ۲۴۴
 امین‌السلطان، علی‌اصغر خان ۴۸۱، ۴۸۲

ایلدگز، اتابک محمد ۱۲۰

اینجو ۱۴۲

اراضی ~ ۱۴۲

ایوانق ۲۴۳

ایوان مدائن ۲۹۰

بابک خرم دین ۸۲

بابل (تیسفون) ۹۴

بابوف، گراکوس ۷۸۳

بابی، ژان ۴۵۰

باتوم ۲۴۲

باجگیران ۶۲۴

بادگیر و خیشخان ۳۴۳

باران، پل ۸۳۱

نظر ~ درباره توسعه ۸۳۱

باربادوس ۸۲۶

باربارو، جوزا ۱۹۰

بارتولد، و ۸۱، ۱۰۳، ۱۰۸، ۱۱۰، ۱۱۲

۲۷۱، ۳۸۰، ۴۶۳، ۴۶۴، ۴۶۵، ۴۶۶

۵۷۵

بارتولومه ۶۳۳

بارسلینوس، آسینوس ۴۹

بازار دوستایی در ایران ۴۵۳

بازکیاگوراب ۴۳۸

بازیل ۷۴۵

مرگ ~ ۷۴۵

باستان [دکتر] ۳۷۳

باستانی پاریزی، محمد ابراهیم ۱۵۵، ۲۸۱

۴۰۷، ۴۱۶، ۴۲۴، ۴۲۸

باستیا ۷۸۹

باستیل ۷۸۰

سقوط ~ ۷۸۰

باطنیان ۶۴۴

جنبش ~ ۶۴۴

نظر کاترینوزنو درباره ~ ۵۷۹

وضع اقتصادی ایران در عهد ~ ۱۴۹-

۱۴۸

اوستا ۶۳۳، ۶۳۲

اوگدی (اوگتای) ۱۳۱

اولوخاتون (خانم بزرگ) ۵۶۵

اولیاءالله آسلی ۸۲، ۸۳

اولثاریوس، آدام ۱۶۷، ۱۶۱

اومانیسیم ۷۶۸

اوبن، رابرت ۷۸۱

ایاصوفیه ۶۹۲

کتابخانه ~ ۶۹۲

ایتالیا ۴۲، ۱۰۷، ۲۳۵، ۷۲۳، ۸۰۲

جنبش ۱۸۴۸ ~ ۸۰۲

ایدج [پل] ۱۰۰، ۳۸۸

ایران از آغاز تا اسلام ۲۹، ۲۹۲، ۳۲، ۳۳

۳۶، ۴۶، ۵۱

ایران در زمان ساسانیان ۶۴۱

ایران در سال ۱۳۱۱ هجری قمری ۳۶۷

۳۶۸، ۵۱۱

ایران و قضیه ایران ۶۱۰، ۶۲۴

ایرانی که من شناختم ۶۱۰

ایروان ۴۷۴، ۵۹۳

ایزدخواست ۵۸۹

ایل ارسلان ۱۲۱

ایلخانان ۳۲۳، ۳۹۷، ۳۹۹، ۴۷۰، ۵۷۷

انقراض حکومت ~ ۱۳۶

بحران اقتصادی در حکومت ~ ۱۴۲

روابط ~ با اروپای غربی ۱۴۱

صنعت بافندگی در دوره ~ ۳۹۷

عصر ~ ۵۰۰

وضع راهها در اواخر عهد ~ ۵۴۷-۵۴۶

وضع شهرها پس از حکومت ~ ۳۲۶-

۳۲۳

برتلس، ای ۸۴، ۸۶، ۱۰۲
 برتوس، رد ۷۸۴
 برجیس ۲۰۰
 انبار ~ ۲۰۰
 بردسیر ۳۹۲
 برزویه طیب ۶۴۱
 برکیارق ۱۱۹
 برمکیان ۷۷
 برمکی، یحیی ۶۱، ۷۷، ۱۰۷
 برنثو ۸۲۹
 بروجرد ۳۲۳، ۳۵۹، ۶۰۹
 دارالسرور ~ ۳۲۳
 نظر دکتر فوریه درباره ~ ۳۵۹
 برون، سرتاس ۴۴۳
 برهان ← این خلف تبریزی
 برهان قاطع ۲۷۲، ۵۱۶، ۵۲۲، ۵۶۳
 بریون، مارس ۵۷۷
 بسطام ۲۶۳، ۵۵۳
 بصره ۳۰۲
 بطحانی، احمد ۴۴۳
 بغداد ۲۸۲، ۲۹۹، ۳۰۲، ۳۱۷، ۳۲۳
 ۵۷۹، ۴۰۰
 بازسازی شهر ~ در دوران اباقا ۳۲۱
 ~ در عهد خلفای عباسی ۳۰۱
 بغدادی، بهاءالدین محمدین مؤید ۸۶
 بکر ۸۱
 بلاذری ۸۱
 بل، جان ۸۱، ۳۵
 بلخ ۹۰، ۱۱۱، ۲۶۴، ۲۷۱، ۳۳۸
 ~ در زمان طاهریان ۲۷۱
 بلدروف، الکساندر ۵۰۰
 بلوم، لئون ۸۱۰
 بندرعباس ۱۸۰، ۲۱۹
 بازار ~ ۲۱۹

بافندگی و بافته‌های ایرانی از دوران کهن
 ۳۹۶
 باقر، محمد ۷۷
 باکالیجار دیلمی ۴۹۷
 باکتریه ← بلخ
 باکونین ۱۷۴
 بالتیمور ۵۲۶
 بالین ۵۶
 بایندررها ۴۲۵
 بابل ۸۱۱
 بتلیس ۲۹۸
 بهراحر ۵۵
 بهرالمفوائد ۴۲۷
 بهارا ۵۶، ۹۷، ۹۳، ۱۷۹، ۱۸۹، ۲۵۱
 ۲۵۶، ۲۷۶، ۲۹۸، ۳۱۸، ۳۲۱، ۳۹۰
 آتش‌سوزی در ~ ۴۱۸
 آتش‌سوزی در بازار ~ ۲۷۸
 ~ در دوره سامانیان ۲۷۷
 مسجد جامع ~ ۲۹۸
 نظر فرای درباره ~ ۲۷۵
 وصفی از شهر ~ ۲۶۷-۲۶۵
 وضع اقتصادی و محصول ~ ۳۸۹
 وضع عمومی شهر ~ ۲۶۷
 بغدادا ۴۶۳
 بدایع الزمان فی وقایع کرمان ۱۲۲
 بدایع الوقایع ۵۰۰، ۵۰۴
 بدخشان ۹۰
 بدرالدین حسن ۵۴۷
 برابران ۷۸۳
 جمعیت انقلابی ~ ۷۸۳
 براتیشف ۱۷۴، ۱۷۸
 براج ← وروکش
 براون، ادوارد گرانویل ۴۸۱، ۵۴۲، ۶۱۱
 ۶۱۲، ۶۱۳، ۶۳۸

بهرام میرزا ۵۰۷
 بهمنش، احمد ۱۱
 بهمنیار، حسن ۸۶

پاپیروس ۱۱۲
 پاراگوئه ۸۲۶
 پارتیها ← پارتیان
 پادتیان ۴۴
 پارتیان ۴۴
 اقتصاد ~ ۴۴
 پاکستان ۸۲۹
 پالئولیتیک ۶۰۵
 ~ سفلی ۶
 ~ علیا ۶
 ~ وسطی ۶
 دوران ~ ۶
 پالمبانک ۹۶
 پالمستروخ ۴۸۶
 پالمیر ۴۴
 تعرفه ~ ۴۴
 گنبد ~ ۴۴

پاناما ۸۲۶

پاولفسکی ۷۶۴

پاینده، ابوالقاسم ۱۰۸، ۲۸۹، ۵۴۷، ۵۷۲
 پتروشفسکی، ای. پ ۵۷، ۸۱، ۸۲، ۱۰۲

۱۲۹، ۱۷۳

پتربورگ ۱۷۴

پوتو اسلام ۵۱۳

پرتوریکو ۸۲۷

پرسپولیس ۲۷

پرو ۸۲۷

پرودن ۷۰۲، ۷۸۳، ۷۹۵

نظر ~ درباره مالکیت ۷۸۴، ۸۰۲

بنی امیه ۷۳، ۸۱، ۴۵۵، ۷۶۰
 خلفای ~ ۸۱

مسکوکات ایران در عهد ~ ۴۵۷-۴۵۵

بنی عباس ۷۳، ۱۰۹، ۱۱۰، ۲۵۲

شکست اقتصادی ~ ۷۵

بنی هاشم ۵۱

بواتال ۱۱۹، ۶۱۴

بوتان ۸۲۹

بودن، ژان ۷۵۵

بور دو ۶۰۳

بوروندی ۸۲۷

بوستان ۴۹۵، ۶۴۹

بوشهر ۱۹۱

بوعلی سینا ← ابن سینا

بونر، جیمز ۸۱۷

بیان الصناعات ۶۹۲

بیان النجوم ۴۲۸

بیانی، شیرین ۴۸، ۶۳۱

بیت الطراز (کارگاه) ۱۰۴

بیت المقدس ۲۹۹

بیرونی، ابوریحان ۶۴۱، ۴۶۵، ۷۶۴

نظر ~ درباره مزدک ۶۴۱

بیزانس ۵۷، ۷۴۳، ۷۴۵

بیکن ۷۷۶

بیل ۷۷۶

بیلقانی، مجیرالدین ۱۲۳

بین النهرین ۴۸، ۹۴، ۱۰۱، ۱۰۶، ۳۷۵

۳۱۳، ۶۴۴

بیهقی ۱۱۵، ۱۲۰

بیهقی، ابوالفضل ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۱۴، ۱۱۶

۲۸۴، ۴۱۹، ۴۲۱، ۴۶۶، ۴۹۵

۵۴۹، ۵۵۰، ۵۶۰، ۵۶۴

بهاء الدین ولد ۴۶۵

بهار، محمدتقی ۱۱۶، ۲۵۰

۰۹۷، ۰۶۱، ۰۰۸، ۰۰۷
 تاریخ ایران از آغاز تا اسلام ۱۷، ۲۸۲، ۴۷۹
 تاریخ ایران از دوران باستان تا سده هجدهم
 ۸۲، ۸۹، ۱۰۰، ۱۰۸، ۱۶۶، ۱۶۸، ۴۷۹، ۴۶۹، ۲۵۶، ۲۵۲، ۱۸۱، ۱۷۱
 تاریخ ایران در دوره قاجاریه ۲۱۴
 تاریخ بخارا ۵۱، ۸۴، ۲۷۸، ۲۹۸، ۲۹۹، ۳۹۰، ۴۱۸، ۴۶۵، ۵۶۴، ۷۶۲، ۷۶۳
 تاریخ بیوق ۱۱۸، ۱۰۲
 تاریخ بیهقی ۷۸، ۱۱۵، ۲۵۷، ۲۸۵، ۲۸۴، ۴۱۸، ۴۲۱، ۴۶۶، ۵۳۳، ۵۳۶، ۵۵۰، ۵۶
 تاریخ بیداری ایرانیان ۲۲۴، ۲۲۵، ۲۳۲، ۴۰۸، ۴۲۰
 تاریخ پانصد ساله خوزستان ۴۴
 تاریخ قاجیکستان ۱۰۸، ۱۱۱
 تاریخ ترکستان - ترکستان نامه
 تاریخ تمدن اسلام ۶۴، ۶۶، ۷۸، ۶۴۲
 تاریخ تمدن غرب و مبانی آن در شرق ۷۲۸، ۷۴۷، ۷۴۲
 تاریخ جدید یزد ۴۰۱، ۴۲۹، ۵۰۳
 تاریخ جراید و مجلات ایران ۷۱۴
 تاریخ جهان باستان ۱۳، ۱۵، ۴۴۸
 تاریخ خاندان طاهری ۲۷۲، ۴۵۷
 تاریخ خطیب بغدادی ۲۸۹
 تاریخ خوارزم ۲۷۰
 تاریخ دولت آل سلجوق ۱۱۷، ۱۱۹
 تاریخ روابط سیاسی ایران و انگلیس ۱۹۲، ۴۴۱، ۶۱۷
 تاریخ روضه الصفا ۴۳۲، ۴۳۵، ۴۳۸، ۴۳۹
 تاریخ سلاجقه ۴۲، ۴۲۶
 تاریخ سلاجقه آسیای صغیر ۲۵۰، ۳۵۰
 تاریخ سلاجقه کرمان ۵۵۶

پروین گنابادی، محمد ۸۳
 پژوه شیرازی، احمد ۴۸۱
 پشان ۴۸۲
 پل اللهوردی خان ۳۳۲
 پل خواجو ۳۳۱
 پلوتارک ۷۲۹
 پوپ، آرثر ایهام ۳۳۲
 پورصفوی، یوسف ۴۲۸
 پیام پایتخت ۴۱۱
 پیتر، آندره ۷۲۵، ۷۳۶، ۷۷۴، ۷۷۷، ۷۸۹
 نظر - درباره انواع سوسیالیسم غیر-
 مارکسیستی ۸۰۱
 پیرنیا، حسین ۸۴، ۷۵۸، ۸۱۷
 پیرنیا، کریم ۳۴۳
 پیشاور ۵۳۸
 پیکات ۵۳۸
 تاج المآثر ۵۶۸
 تاجرکاشانی، سید فرج الله ۷۱۶
 تاریخ آل مظفر ۴۲۷
 تاریخ اجتماعی ایران ۴۴۸
 تاریخ اجتماعی دوره مغل ۱۳۵
 تاریخ اجتماعی کاشان ۴۳۴، ۴۳۹، ۶۱۸
 تاریخ اجتماعی و اقتصادی انگلستان از سال
 ۱۷۶۰-۱۹۵۰ ۸۰۷، ۸۰۹
 تاریخ ادبیات ایران ۶۵، ۱۲۵، ۱۲۷، ۴۵۶
 تاریخ ادبی ایران ۶۳۸، ۶۴۴
 تاریخ اقتصادی ۷۲۵، ۷۲۶، ۷۳۴، ۷۳۶، ۷۳۸، ۷۵۰، ۷۵۳، ۷۵۶، ۷۷۵، ۷۷۶
 ۷۸۹، ۷۹۰، ۷۹۲، ۸۰۲، ۸۱۱
 تاریخ الرسل والملوک ۴۱۵
 تاریخ الفی ۴۲۰، ۲۹۹، ۴۲۲
 تاریخ ایران ۱۷۹، ۱۸۲، ۱۸۷، ۲۱۱